

SOSYALLEŞME, SOSYAL DEĐIŐME VE SİYASAL SOSYALLEŞME

Doç.Dr. M.Sait DOĞAN*

ÖZET

Sosyal değişme, sosyalleşme sürecinde edinilen inanç, değer ve normların dönüşümünü içerir. Siyasi sosyalleşme süreci, fertlerin siyaset hakkındaki inanç, değer ve sosyal kuralların benimsenmesiyle ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal değişme, sosyalleşme ve siyasi sosyalleşme

ABSTRACT

Social change contains transformation of beliefs, values and norms that getting in socialization process. Political socialization is related to acquiring beliefs, values and social rules about policy by individuals.

Key Words: Social change, socialization, political socialization

GİRİŞ

Bu incelemede, sosyal değişme sonucu ortaya çıkan dönüşümlerin benimsenmesini mümkün kılan ve fertlerin inanç sistemlerinde meydana gelen değişmenin gerçekleşmesini sağlayan sosyalleşme süreci ile sosyal değişme ve siyasal sosyalleşme kavramları üzerinde durulacaktır.

İnsan hammaddesinin, toplumun iyi işleyen bir üyesi haline getirilmesi süreci¹ olarak tanımlanan sosyalleőmede, ferdin öğrendikleri hayatı boyunca hep

---

* T.C. Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Orville G. Brim, Jr. ve Stanton Wheeler, *Socialization After Childhood: Two Essays*, John Wiley and Sons, New York 1966, s. 4-5.

aynı kalmamakta; değişim süreci içinde dünyaya ait anlamlandırmaları da farklılaşmaktadır. Bu süreç, çok kapsamlı bir aktarımı ifade eder. Toplumsal hayatın bütün yapısal özellikleri bu yolla yeni bireye geçer. Bu bağlamda siyasal sosyalleşme süreci de, sosyalleşmenin en önemli parçasını oluşturur.

Sosyal değişme ise, sosyolojik araştırmaların en önemli odak noktalarından biri durumundadır². Pek çok sosyal bilimci, sosyal değişimin, toplumsal evrimle ilgili sosyolojik teorilerdeki büyük öneminden³ dolayı, bir tanımının yapılmasını gerekli görmüştür. Sosyal değişme kavramını daha iyi anlayabilmek için öncelikle evrim, gelişme ve ilerleme kavramları üzerinde durmak gereklidir. Çünkü özellikle ilk dönemlerdeki sosyolojik teorilerde bu kavramlar bazen değişme kavramlarıyla karıştırılmış, bazen de tek bir kavram gibi birbirlerinin yerine kullanılmışlardır⁴.

Sosyal değişme, toplumun dünya görüşü ve hayat tarzında meydana gelen farklılaşmayı ve bunların cemiyet yapısındaki etkisini içine alır. Sosyal değişme, “zaman içerisinde bir toplumda gözlenebilen ve toplumun sosyal teşkilatının yapısı veya fonksiyonlarını geçici olarak değil de, sürekli ve köklü bir şekilde etkileyen ve toplumun tarihinin akışını değiştiren değişiklik”⁵ olarak tanımlanır. Sosyal değişme, her şeyden önce zamana bağlı, kesintisiz ve kolektif bir değişmedir ve böylece sosyologlar tarafından sosyal çözülme (disorganization), sosyal tekâmül ve sosyal olaydan ayrı düşünülmektedir.

Sosyal değişimin tanımındaki zaman dilimi, kesintisizlik ve kolektif olma özellikleri, sosyal değişme kavramının sınırlarını tam olarak belirlemektedir. Sosyolojide değişme ile ilgili olarak, bazıları değer yargısı içeren bazıları da değişimin ritmine, hızına veya yönüne işaret eden evrim, devrim, büyüme, ilerleme, gelişme/kalkınma, modernleşme, batılılaşma vb. gibi birçok kavram kullanılmaktadır⁶.

Bütün bu kavramlar bir değişmeyi, farklılaşmayı ifade etmelerine rağmen, evrim, gelişme, modernleşme, kalkınma ve ilerleme gibi kavramların, değişimde bir istikamet gösterdiğine dikkat çekilmektedir. Bunun yanı sıra, bu kavramların olumlu veya olumsuz bir şekilde nitelendirilebilmeleri de söz

² S. N. Eisenstadt, “Social Change and Development” , *Readings in Social Evolution and Development*, S. N. Eisenstadt (Ed.), Pergamon Press, London, 1970, s. 3.

³ W. F. Ogburn, *Social Change*, The Viking Press, New York 1964, s. iv.

⁴ Tom B. Bottomore, *Toplumbilim*, çev. Ü. Oskay, Doğan Yayınevi, Ankara 1977, s. 313.

⁵ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi Derleri*, Kayseri 1993, s. 276-277.

⁶ Geniş bilgi için bkz., Zeki Arslantürk ve M. Tayfun Amman, *Sosyoloji*, İstanbul 1999, s. 356 vd.

konusudur. Oysa daha nötr bir kavram olan değişme, diğerleri gibi bir istikamet belirtmemekte; olumlu yönde olabileceği gibi olumsuz yönde de olabilmektedir.

Sosyal değişme; tabii çevrenin farklılaşması gibi dış faktörler ve biyolojik yapıya tesir eden imkânların çoğalması, teknik yeniliklerin artması, kültür yapısının özelliği ve ideolojiler gibi iç faktörler dolayısıyla meydana gelen değişikliklerle izah edilmektedir⁷. Fakat sosyal bilimciler sosyal değişmeleri tek sebebe dayalı basit açıklamalara dayandırmaktan vazgeçmişlerdir. Değişme faktörleri, tek ve yeterli sebeplermiş gibi alınamazlar⁸.

Sosyo-kültürel değişimin gerçekleştiği şartlar şöyle sıralanabilir:

a) Yeni ihtiyaçların ortaya çıkması, genellikle değişmeye yol açan yeni durumlar gerektirirler.

b) İhtiyaçlar, değişmeye hazır olma ile yakından bağlantılıdır.

c) Bilgi birikimi de değişme için önemli bir şarttır.

d) Bir kültürde var olan başat değerlerin tipi ve kişilerin bunlara olan genel tutum ve donanımı da önemli bir değişme şartıdır.

e) Sosyo-kültürel yapının karmaşıklık derecesi de değişimin bir şartıdır.

Değişmeyi mümkün kılan bu şartlar, değişimin sık olduğu toplumlarda aynı zamanda bulunurlar; birbirlerini tamamlarlar⁹.

Değişme olgusunun analizine göz atılacak olursa sosyologlar değişimin, “tabii, sürekli, kaçınılmaz ve gerekli” olduğunu; değişme sürecinin farklı toplumlarda bile “benzerlik” arz ettiğini kabul ederler¹⁰. Sosyal değişme olgusu analiz edilirken çeşitli sorulara cevap aranmaktadır. Bu sorular genellikle değişimin ne olduğu, nasıl gerçekleştiği, değişimin ritmi, değişimi açıklayan faktörler, değişimin aktörleri vb. sorulardır. Modern sosyolojide nelerin değiştiği konusunda araştırma alanları olarak toplumsal rol ve statülerdeki değişimlerden, ekonomik varlıklardaki değişimlere, nüfus artış hızındaki değişimlerden dinî kurumlardaki değişimlere ve hatta kişilik değişimlerinden

⁷ Bkz., Enis Öksüz, “Sosyal Değişme”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1975; Arslantürk-Amman, *age*, s. 371-376.

⁸ Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, çev. Nilgün Çelebi, Ankara 1996, s. 170.

⁹ Geniş bilgi için bkz., Fichter, *age*, s. 173-174.

¹⁰ E. Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir 1993, s. 267-270.

çocuk yetiştirme yöntemlerindeki değişmelere kadar pek çok konu araştırılmaktadır¹¹.

Sosyal değişmeyle ilgili tanımlar, genelde birbirine benzer ifadeler taşımaktadır. Horton ve Hunt, değişmeyi “bir toplumun sosyal yapısındaki ve ilişkilerindeki değişme”¹² olarak anlarken; Moore, “normları, değerleri, kültürel ürün ve sembolleri kapsayan sosyal yapının değişmesi”¹³ olarak tanımlanmıştır. Nisbet ise, “belirli bir zamanda, sosyal ilişkiler, norm, rol, statü veya yapıda, art arda oluşan farklılıkların, sosyal değişmeyi meydana getirdiğini”¹⁴ belirtmiştir. Toplumsal yapı, toplumdaki siyasal ve kültürel alanları da kapsayacak¹⁵ şekilde alındığı zaman sosyal değişme, “toplum yapısının değişmesi olarak” ifade edilebilir. Bu tanımdan sonra, sosyal değişmeyi açıklamaya çalışan çeşitli yaklaşımların varlığını belirtmek gerekiyor. Bu yaklaşımların sınıflandırılması, farklı biçimlerde yapılmış olsa da, büyük ölçüde birbirine benzerlik göstermektedir. Farklı ana başlıklar altında, benzer alt gruplandırmalar yapılmıştır. Buna göre, çok genel hatlarıyla değişmeleri iki grupta toplamak mümkündür.

I. Değişmelerin tek yönlü bir çizgi üzerinde olduğunu öne süren teoriler,

II. Değişmelerin devri-dalgalı olduğunu belirten teoriler:

A) Evrimci (lineer) teoriler

B) Devri ve ritmik teoriler

C) Yapısal – Fonksiyonel teoriler

D) Çatışma teorileri¹⁶.

Toplumsal değişme teorileri genelde iki fonksiyonel öneme sahip olmuştur. İlki Batı toplumlarının batı-dışı toplumlardan üstün olduklarının

¹¹ Mahmut Tezcan, *Sosyolojiye Giriş*, Ankara 1995, s. 171 vd.

¹² P. B. Horton ve C. L. Hunt, *Sociology*, Fourth Edition, Toshio Printing Co. Toyo 1976, s. 538

¹³ W. E. Moore, “Social Change”, *International Encyclopedia of Social Sciences*, D. L. Skills (Ed.), Macmillan Co., 1968, Vol. 14, s. 366.

¹⁴ R. Nisbet, “Introduction: The Problem of Social Change”, *Social Change*, R. Nisbet (Ed.), Harper and Row Press, New York 1972, s. 2.

¹⁵ Emre Kongar, *Toplumsal Değişme (Kuramlar-İlkeler)*, Bilgi Yay., Ankara 1971, s. 46.

¹⁶ Sosyal değişme teorileriyle ilgili geniş bilgi için bkz., Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, İstanbul 1987, s. 217 vd.; R. P. Appelbaum, *Toplumsal Değişim Kuramları*, çev. T. Alkan, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, ts, s. 14-17; Moore, “Social Change”, *age.*, s. 365-367; Kongar, *age.*, s. 43-45; Tezcan, *Sosyal ve Kültürel Değişme*, A.Ü. Basımevi, Ankara 1984, s. 47-50.

vurgulanması; diğeri ise modern batı toplumlarının iç meselelerinin anlaşılması ve çözümlenmesi¹⁷.

Sosyolojinin kurucusu sayılan İbni Haldun değişmeyi hem maddi hem de manevi faktörlerde aramaktadır. Metodolojisinde tarihi metodu kullanmaktadır. Değişmeye gerekirci (determinist) bir açıdan bakmaktadır. Tarihi metot, günümüzden ulaşılabildiği kadarıyla tarihin derinliklerine inilerek bütün olayları sebep-sonuç ilişkisi bakımından incelenmesiyle belirlenen sistemdir.

A. Comte, toplumu “sosyal statik” ve “sosyal dinamik” kavramlarıyla açıklamıştır. Sosyal statik, toplumsal düzen ve sosyal yapıyı ifade etmektedir. Sosyal dinamik ise toplumsal ilerleme ve sosyal değişmeyi anlatmaktadır. Sosyal değişmeler bağımsız değişkenler olan fikri gelişme ve ilerlemelerin sonucudurlar¹⁸. Gerçekten de Batı’da fikri gelişmeye ve ilerlemeye bağlı olarak tarih içinde üç safha birbiri ardınca görülmüştür. Comte, insanlık tarihinin değişmesini ve gelişmesini “sosyal dinamik” olarak açıkladığı “üç hal kanunu” ile izah etmektedir. Tüm sosyal olaylar ve değişmeler teolojik-metafizik-pozitif safhalarla ele alınmaktadır. Batıda bu üç merhale sırasıyla yaşanmıştır. Teolojik dönemde olaylar dini açıdan değerlendirilmekte ve onların arkasındaki güç Tanrı iradesi olarak kabul edilmektedir. Davranışlar ve akıl tamamen hislerin kontrolü altındadır. Metafizik dönemde ise eşyanın tabiatı araştırılmaya başlanmış ve keşif ve icatlar yapılmıştır. Pozitivist dönem, olayların gözlemi ve illiyet bağlarının araştırılmasına yönelik yapıcı bir dönemdir. Kilise baskısı ve bilim hayatı üzerinde estirilen terör dine tepkiyi ve pozitivistliği güçlendirmiştir. Zamanla büyüyen tepki, bilim hayatını sosyal hayattan ve tabiatıyla da dinden tamamen ayrı düşmesine ve bilimin efsaneleştirilmesine kadar uzanmıştır.

Durkheim, sosyal değişmeye iş bölümü teorisi açısından bakmakta ve değişmeyi “sosyal farklılaşma”ya bağlamaktadır. İş bölümü karmaşık toplum hayatını doğurmakta ve bu sürecin alt başlığı da modernleşmedir. Uzmanlaşma sosyal farklılaşmayı, o da değer hükümlerini etkilemektedir. Ferdiyetçilik ise resmi ilişkilerin artmasına sebep olmakta ve sonuç olarak şekilciliği doğurmaktadır. Böylece toplum genel olarak mekanik dayanışmadan dışa açık çok yönlü ilişkilere dayalı olan organik dayanışmaya geçmektedir¹⁹.

Marx bir noktaya kadar Batıdaki gelişmeyi diyalektik ile açıklamaya çalışmıştır. Ona göre toplumsal değişme ilkel toplum-kölecî toplum-kapitalist-

¹⁷ Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul 1985, s. 40.

¹⁸ Bkz., Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, çev. Şirin Tekeli, İstanbul 1998, s. 17 vd.

¹⁹ Nurettin Şazi Kösemihal, *Sosyoloji Tarihi*, İstanbul 1989, s. 176 vd.

sosyalist-komünist safhalarda doğrusal olarak vuku bulmaktadır. Marx bu nihai noktada medeniyetin akışına son vermiştir. Komünist safhada sosyal mutlak yani sınıfsız toplum gerçekleşmektedir. Marx'a göre değişimin dinamiği sınıflar arasındaki çatışmadır. İnsan-tabiat çatışması üretim araçlarının mülkiyetini belirler; bu da üretim ilişkilerini etkiler ve sonuçta da sınıf çatışması doğar. Üretim güçleri emek, üretim araçları ve üretim teknikleridir ve toplumun alt yapısını oluştururlar. Üretim ilişkileri ise yani toplumun yapısı, sosyal sınıfların nitelikleri ve dağılımı üst yapıyı oluştururlar. Eğer dinamik insan-tabiat çatışması ise bu çatışma devamlı var olacağından sınıfsal yapı da varlığını kuruyacak ve hiç bir zaman sınıfsız topluma ulaşamayacaktır. Marx'ın öngördüğü değişimler gerçekleşmemiştir. Nitekim proleterleşme süreci sosyal refah, sosyal adalet, kooperatifleşme, toplu sözleşme düzeni, asgari ücret sistemi gibi daha birçok sosyal siyaset tedbirleriyle önlenmiştir. Ayrıca sınıf çatışması, toplumun her kesimi arasında karşılıklı olarak faydanın artması ve gelişme yönünde bir mücadeleye dönüşmüştür. İkili sınıf yapısından çoğulcu sınıf yapısına geçilmiştir. Çalışanlar demokratik rejim içinde baskı gurupları olarak sistemin savunucuları olmuşlardır. Mülkiyeti olamayan aydınlar veya yöneticiler gibi yeni sınıflar türemiştir²⁰.

Pareto'nun "Elitlerin Dolaşımı Teorisi"nde, sosyal düzeni yürütmek için idari iktidar ve yetkiyi elinde bulunduran her zümrenin yerini başka bir elit zümre almakta ve böylece devri olarak görülen değişme sosyal düzeni işletmektedir. Toplum daima hareket halinde bulunan bir denge halindedir. Zamanla toplum değiştiğçe bu denge ve denklik halinden uzaklaşsa bile sosyal kuvvetler tekrar yeni bir denge kurmaktadır²¹.

Gerek toplumsal çatışmayı ve gerekse toplumsal düzenlemeyi açıklamak için Rex, sınıf olgusunun temeli olarak ekonomik çıkarların yapılanması üzerinde durmuştur. Dahrendorf, çatışma ve maddî çıkarları, toplumu oluşturan çeşitli organizasyonların içerdiği otorite ilişkileri çerçevesinde açıklamaya girişmiştir²². Lenski ise, çatışma kuramı ile fonksiyonel çözümlemenin basitçe birleştirilmesinden çok, bir sentezi olma iddiasını taşıyan bir teori geliştirmiştir. Onun teorisi özel olarak toplumsal tabakalaşmayla uğraşmakla birlikte, insanın on bin yıllık tarihinin sosyolojik bir modelde içerilmesi çabasını sergiler²³.

²⁰ Kösemihal, *age*, s. 220 vd.

²¹ T. B. Bottomore, *Seçkinler ve Toplum*, Ankara 1990, s. 51-52.

²² Anthony D. Smith, *Toplumsal Değişme Anlayışı*, çev. Ülgen Oskay, Ankara 1996, 19-20.

²³ Margaret M. Poloma, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, çev. H. Erbaş, Ankara 1993, s. 48.

Robert Nisbet, sosyal değişmeyi açıklamaya, değişmenin tanımını yaparak başlar²⁴. O'na göre değişme, "sabit bir kimlik ve zamandaki farklılıkların peş peşe gelişi"dir. Bu tanımlamanın, birbirine eşit öneme sahip üç unsuru vardır: Farklılıklar, zaman ve sabit kimlik. Farklılıkla kesin olarak değişmeden bahsettiğimizi söyleyebiliriz. Yani "bu değişmiş" denildiğinde, gerçekte kastedilen, daha önceden görülen bu nesnenin, o anki haliyle eski hali arasında var olan farklılıktır. Farkı veya farklılıkları gözlemlemek, değişimin farkına varmanın başlangıcıdır. Ayrıca farklılıklar, zaman içinde art arda gelmelidir. Değişme, zaman boyutundan bağımsız değildir. Değişme konusundaki sosyolojik araştırmalarda hiç bir hata, zamanı ihmal etmekten daha büyük olamaz. Teorik olarak bütün değişmeler, kesin bir tarih ve zaman alabilirler. Üçüncü olarak, zaman içindeki farklılıklar sabit bir kimlik ile ilgili olmalıdır. Farklı şeyleri belirli bir zaman içinde bir araya getirmek, değişmeyi değil, farklılıkları gösterir. Sadece, belirli bir zaman içindeki farklılıkların peş peşe gelişi bazı nesnelere ilişkili olduğu zaman, değişmenin varlığından söz edilebilir. Nisbet, buradan hareketle toplumsal değişmeyi, sosyal ilişkiler, norm, rol, statü veya yapıda oluşan farklılıklar olarak tanımlamaktadır. Yapıya örnek olarak da aile, din, ulus, mülkiyet, kadının rolü, babanın statüsü veya yaşanan toplum birimini vermiştir. Bunlardan birinin, örneğin ailenin değiştiğinden söz ettiğimizde aslında, daha önceden bilinen bazı eski şartlar ile hâlihazır şartlar arasındaki bir zıtlığı gözlediğimizi söylüyoruz demektir.

Nisbet, sosyal değişmeden bahsedilmesi için yukarıda sıralanan üç dinamiğin bulunması gerekliliğini vurgularken Moore, günümüzdeki değişmelerin bazı ortak özelliklere sahip olduğunu, dolayısıyla çağdaş değişmenin bu niteliklerinin, aşağıda sıralanan başlıklar altında genelleştirilebileceğini belirtir²⁵:

a) Ele alınan herhangi bir toplum veya kültürün değişim hızı, sürekli veya yoğun olmaktadır,

b) Değişmeler, geçici olmadığı gibi, alan bakımından yalıtılmış da değildir. Değişmeler, yeniden yapılanma süreçlerini izleyen geçici krizler ve tüm dünyadaki yansımaları dikkate alan sonuçlar olarak, zincirleme bir şekilde oluşur,

²⁴ Nisbet'in sosyal değişme modeli ile ilgili olarak bkz., Nisbet, *age*, s. 1-45.

²⁵ Geniş bilgi için bkz., Moore, "Social Change", *age*, s. 2-3.

c) Bu nedenle, çağdaş değişmeyi ve onun sonuçlarını her yerde görmek mümkündür,

d) Çağdaş değişmenin miktarı, eski zamanlara oranla daha yüksektir,

e) Buna bağlı olarak, maddesel teknoloji ve toplumsal stratejiler, hızlı olarak yayılmaktadır,

f) Değişmenin normal oluşumu, modern dünya toplumlarının bireysel deneyimleri ve işlevsel görünümüne daha fazla alanda etki etmektedir.

Gerek Nisbet'in gerekse Moore'un çalışmalarından, sosyal değişimin tüm toplumlar için geçerli olduğu ve her an devam ettiği anlaşılmaktadır.

İncelememizin son kavramı olan siyasal sosyalleşme ise, toplumsal ve siyasal olanın benimsenmesi veya içselleştirilmesi sürecidir. Siyasal sosyalleşme, öncelikle bireyin sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Birey sosyalleşme sayesinde içinde yaşadığı toplumun kültürünü "ya toplumdaki kabul görmüş geleneksel rol dağılımını anlayıp, kendini tanımlamayı ve sosyal yapı içinde diğer bireyler arasında edinebileceği yeni anlar"; ya da "sahip olduğu rolün gereklerini ve davranışlarını, duygularıyla ilişkilendirmeyi" öğrenir.

Siyasal psikoloji alanında çalışan sosyal bilimcilerin, üzerinde sıkça durdukları kavramlardan biri olarak siyasal sosyalleşme, işlemekte olan siyasal sistem tarafından uygulanan ve kabul gören norm, tutum ve davranışların tedrici olarak öğrenilmesi sürecidir²⁶. Greenberg, siyasal sosyalleşmenin, bireyin yurttaş rolü ve üyesi olduğu siyasal sistemle ilgili davranışları, inançları ve değerleri kazandığı süreç olduğunu ifade etmiş ve bunun çocuğun, hâkim siyasal kültürle uyumunu sağlama süreci olarak da açıklanabileceğini²⁷ belirtmiştir. Yani siyasal sosyalleşme, yurttaşların siyasal dünyaya kendi bakış açısını elde ettikleri sürece verdikleri isimdir. Bu süreci en iyi tanımlayan deyim, "kültürel aktarım"dır²⁸. Easton ve Dennis'e göre ise siyasal sosyalleşme kısaca, siyasal uyumun, toplum tarafından aktarılması yoludur²⁹. Alkan'a göre siyasal sosyalleşme toplumsal-siyasal çevre ile birey arasında hayat boyu süren

²⁶ Roberta Sigel, "Assumptions About the Learning of Political Values", *Political Socialization*, Edward S. Greenberg (Ed.), Atherton Press, New York 1970, s. 20.

²⁷ Edward S. Greenberg, "Consensus and Dissent: Trends in Political Socialization Research", *age*, s. 3, 13.

²⁸ Richard E. Dawson ve Kenneth Prewitt, *Political Socialization: An Analytic Study*, Little Brown and Company, Boston 1969, s. 6.

²⁹ David Easton ve Jack Dennis, "The Child's Image of Government", *age*, s. 24.

dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış ve değerlerinin gelişmesidir³⁰.

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere, siyasallaşmış insanı oluşturan süreç, siyasal sosyalleşmedir. Birey, içinde yaşadığı siyasal sistemin işleyişini bu yolla kavrar. Siyasal sosyalleşmenin amacı, bireyleri siyasal toplumun işlevsel birer üyesi haline getirmek için eğitmek ve geliştirmektir³¹. Yani bu sürecin birey açısından önemi büyüktür. Siyasal sosyalleşmenin diğer tüm görünümleri, "yeniden siyasal sosyalleşme" olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bireyin hayatının geri kalan döneminde yaptığı şey, siyasal sembolleri tekrar anlamlandırmaktır. Sosyal değişmeyi mümkün kılan da bu husustur.

İnsanlığın geçmiş yüzyıllardaki tecrübeleri, modernleşme, kapitalistleşme, bilgi toplumuna geçiş, post-modernizm gibi sosyal değişme süreçlerinin sosyal ve siyasal yansımalarının, her kültürel birimde farklı tezahürlerinin bulunduğunu göstermektedir. Bu, kültürün bireyler üzerindeki etkileşim süreciyle ortaya çıkmaktadır. Bireylerin bu değişimi benimsemeleri veya içselleştirebilmeleri ise meşruiyet sınırlarını kültürün belirlediği bir alanda mümkün olmaktadır. Yeniden siyasal sosyalleşme süreci ise kültüre, değişimin bireyler tarafından alınmasında yardımcı olan en önemli olgudur.

KAYNAKÇA

- Alkan, Türker, *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1989.
- Appelbaum, R. P., *Toplumsal Değişim Kuramları*, çev. T. Alkan, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, tarihsiz.
- Arslantürk, Zeki ve Amman, M. Tayfun, *Sosyoloji*, İstanbul 1999.
- Bottomore, T. B., *Seçkinler ve Toplum*, Ankara 1990.
- Bottomore, T. B., *Toplumbilim*, çev. Ü. Oskay, Doğan Yayınevi, Ankara 1977.
- Brim, Orville G., Jr. ve Wheeler, Stanton, *Socialization After Childhood: Two Essays*, John Wiley and Sons, New York 1966.
- Dawson, Richard E. ve Prewitt, Kenneth, *Political Socialization: An Analytic Study*, Little Brown and Company, Boston 1969.
- Easton, David ve Dennis, Jack, "The Child's Image of Government", *Political Socialization*, Edward S. Greenberg (Ed.), Atherton Press, New York 1970.
- Eisenstadt, S. N., "Social Change and Development", *Readings in Social Evolution and Development*, S. N. Eisenstadt (Ed.), Pergamon Press, London, 1970.

³⁰ Türker Alkan, *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*, Gündoğan Yay., Ankara 1989, s. 40.

³¹ Sigel, *agm*, s. 20.

- Erkal, Mustafa E., *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, İstanbul 1987.
- Fichter, Joseph, *Sosyoloji Nedir?*, çev. Nilgün Çelebi, Ankara 1996.
- Greenberg, Edward S., "Consensus and Dissent: Trends in Political Socialization Research", *Political Socialization*, Edward S. Greenberg (Ed.), Atherton Press, New York 1970.
- Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, çev. Şirin Tekeli, İstanbul 1998.
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi Derleri*, Kayseri 1993.
- Horton, P. B. ve Hunt, C. L., *Sociology*, Fourth Edition, Tosho Printing Co., 1976.
- Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme (Kuramlar-İlkeler)*, Bilgi Yay., Ankara 1971.
- Kösemihal, Nurettin Şazi, *Sosyoloji Tarihi*, İstanbul 1989.
- Moore, W. E., "Social Change", *International Encyclopedia of Social Sciences*, D. L. Skills (Ed.), Macmillan Co., 1968, Vol. 14.
- Nisbet, R., "Introduction: The Problem of Social Change", *Social Change*, R. Nisbet (Ed.), Harper and Row Press, New York 1972.
- Ogburn, W. F., *Social Change*, The Viking Press, New York 1964.
- Öksüz, Enis, "Sosyal Değişme", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1975.
- Özkalp, E., *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir 1993.
- Poloma, Margaret M., *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, çev. H. Erbaş, Ankara 1993.
- Sezer, Baykan, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul 1985.
- Sigel, Roberta, "Assumptions About the Learning of Political Values", *Political Socialization*, Edward S. Greenberg (Ed.), Atherton Press, New York 1970.
- Smith, Anthony D., *Toplumsal Değişme Anlayışı*, çev. Ülgen Oskay, Ankara 1996.
- Tezcan, Mahmut, *Sosyal ve Kültürel Değişme*, A.Ü. Basımevi, Ankara 1984.
- Tezcan, Mahmut, *Sosyolojiye Giriş*, Ankara 1995.